

Asia: 453/00 00 02 00/2020 O 5/2019 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2019 - 2023, Suomen hyvinvoinnin reunaehdot: Ekologiset reunaehdot, asiantuntijakuulemiset

Johanna Kohl, Raisa Mäkipää, Katriina Soini, Pauliina Louhi, Markus Lier, Antti Asikainen

Tulevaisuusvaliokunta on pyytänyt Luonnonvarakeskukselta lausuntoa luonnonresurssien kehityksestä ja luonnon kantokyvystä, sekä erityisesti luonnonresurssien käyttöön ja ympäristön kehityskuluista ja riskeistä, jotka voivat haastaa hyvinvointivaltion perustan. Lausunnossamme keskitymme erityisesti maatalouden ja metsätalouden maankäyttöön sekä vesivaroihin ja pohdimme luonnonvarojen käytön mahdollisia kehityskulkuja ja riskejä alueellisesta ja sosio-ekonomisesta näkökulmasta.

Sosiaalisesta ja ekologisesta kestävydestä Suomessa

Hyvinvointivaltion rakentaminen on perustunut taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen. Vaurastumisen kanssa ovat päästöt ylittäneet moninkertaisesti luonnon kantokyvyn rajat. Meillä hiilidioksidi- fosfori- ja erityisesti typpipäästöt ovat korkeat. Ravinnon laatu, tasa-arvo, koulutus ovat erinomaisella tai hyvällä tasolla. Korkea koulutus- ja tutkimustaso luovat edellytykset innovatiivisille mutta ekologisesti kestäville ja hyvinvoinnin turvaaville ratkaisuille. Luonnonvara-ala on keskeisessä asemassa sekä hyvinvoinnin luomisessa, että myös resurssien käytössä. Tarvitaan poikkisektoraalisia politiikkatoimia ja ennakointia tulevaisuuden nopeasti muuttuvasta toimintaympäristöstä.

Suomessa **metsävaroja** hyödynnetään laajasti puuntuotannossa ja ne tarjoavat myös monia muita ekosysteemipalveluja kuten virkistysmahdollisuuksia ja hiilensidontaa. Suomen metsistä 85 % on talouskäytössä. Puuston kokonaistilavuus on 2,475 miljardia kuutiometriä ja vuosittainen kasvu 107,8 milj. m³/v. Puuston kasvu on lisääntynyt ja siitä noin 2/3 selittyy metsänhoitotoimilla ja 1/3 muuttuneista ympäristöolosuhteista. Muuttunut ilmasto (talvi siirtynyt jo 30 vuoden ajan pohjoista kohden), metsien käyttö ja metsänhoitotoimet ovat kaventaneet metsäluonnon monimuotoisuutta, mikä näkyy lajin uhanalaistumiskehityksessä. Metsätalous aiheuttaa myös vesistökuormitusta ja kasvihuonekaasupäästöjä. Hakkuiden lisääntyessä hiilinielu tilapäisesti pienenee, koska kasvusta suurempi osa korjataan puunjalostusteollisuuden käyttöön. Pitkällä aikavälillä metsien hiilinielun voi arvioida lähestyvän nollaa, kun metsien maksimaalinen hiilivaraston koko saavutetaan muuttuneessa ilmastossa. Jos syviä ojituksia vältetään ja pohjaveden pintaa onnistutaan säätelemään puuston määrän avulla voidaan turpeen hajoamista ja päästöjä hillitä.

Maatalousmaan käytön osalta ekologiset rajat liittyvät vesistökuormitukseen, luonnon monimuotoisuuteen ja ilmastopäästöihin. Maataloudessa hyödynnetään myös globaalisti niukkoja nitraattivarjoja. Suomessa nykyisen kaltaiseen ruoan ja rehun tuotantoon tarvittaisiin noin 2 milj ha peltoa, mutta nykyinen peltopinta-ala on tätä selvästi suurempi. Suomalaisten käyttämän ravinnontuotannon tarvitsemasta peltopinta-alasta jopa 40% on Suomen rajojen ulkopuolella. Peltujen käyttöä optimoimalla voidaan vähentää ympäristökuormitusta. Maatalouden vesistökuormitus (typpi ja fosfori) on kääntynyt laskuun lannoitteiden vähentämisen ja suojavyöhykkeiden ja -kaistojen perustamisen myötä. Näitä toimenpiteitä tulee jatkaa. Maatalousluonnon monimuotoisuuden kannalta keskeisiä ovat perinnebiotoopit sekä maisema- ja luonnonhoitopellot, joiden ylläpitämiseen tulee kehittää uusia kustannustehokkaita ratkaisuja. Ilmastonäkökulmasta heikottuottoisten turvemaapeltujen käytön vaihtoehtoja tulee tutkia ja kehittää.

Sisävesien tummuminen ja ilmaston lämpeneminen yhdessä heikentävät vesien monimuotoisuutta. Jääpeitteen puute tai lyhytaikaisuus on jo vaikuttanut vesien ekologiseen tilaan, siniseen biotalouteen ja virkistyskäyttöön. Etenkin vaelluskalojen elinympäristöjen laadun heikkeneminen sekä niille kriittinen vaellusyhteyden puuttuminen tuovat lisähaasteita vaelluskalojen luonnollisen elinkierron palauttamiselle ja kalakantojen hoidolle. Samaan aikaan ihmisten kiinnostus sekä arvostus vesiluontoa kohtaan on kasvanut, mikä luo edellytyksiä vesien monimuotoisuuden ja

laadun edistämiseksi. Vesistöjen hyvinvointivaikutukset sekä matkailu- ja virkistyskäytön lisääntyminen korostavat yritysten yhteiskuntavastuun merkitystä.

Suomi on maankäyttömuodoiltaan erilaistunut maa. **Alueelliset erot** erityisesti maataloudessa tulevat vahvistumaan; tuotanto keskittyy yhä suuremmille tiloille ja alueille, jossa parhaimmat tuotantolosuhteet ja joissa voidaan hyödyntää tuotannon skaalautuvuudesta saatavat edut myös ympäristön näkökulmasta. Kokonaisuudessaan, maatalouden taloudellinen ja työllistävä vaikutus maaseudulla pienenee entisestään, ellei tulevaisuudessa onnistuta systeemaattisesti kehittämään uudenlaisia, kannattavia ja kestäväällä pohjalla olevia liiketoimintamuotoja esimerkiksi pää- ja sivuvirtojen hyödyntämiseksi ja näin edistämällä alueellista biokiertoa ja hyvinvointia. Maatalous on ylläpitänyt hyvinvoinnin kannalta tärkeää infrastruktuuria (esim. tiestö) sekä kulttuurimaisemaa ja luonnon monimuotoisuutta, jotka ovat hyvinvoinnin pilareita paikallisille asukkaille, mutta myös kansalaisille laajemmin. Valtion metsänomistus, samoin kuin metsien suojelualueet keskittyvät Pohjois-Suomeen karuille maille, kun taas eteläisen Suomen metsämaat ovat yksityisessä ja metsäyhtiöiden omistuksessa. Yksityismetsänomistajista noin kolmannes asuu kaupungeissa, jonne myös metsätulot usein ohjautuvat samoin kuin yhtiöiden metsätuloista maksettavat yhteisöverot. Metsätuloilla on rakennettu ja rahoitettu taloudellista toimeentuloa ja tehty hyvinvointia lisääviä investointeja. Vesivarojen virkistyskäyttö kohdistuu usein alueille, joissa myös veden laatuun liittyviä haasteita (esim. Saaristomeri) ja taloudellisia käyttöpaineita (kalastus, kalanviljely), jolloin hyvinvointi- ja taloudelliset intressit voivat olla ristiriidassa. Toisaalta, hyvinvoinnin ja luonnon ylläpitäminen tukevat toisiaan erinomaisesti luontolähtöisissä hyvinvointipalveluissa (Green Care, Blue Care), joihin liittyvät palvelut ovat olleet voimakkaassa kasvussa sekä yksityisellä että julkisella puolella.

Suosituks

Hyvinvointivaltion perusta on kiinni ekologisissa reunaehdoissa. Luonnonvarapolitiikka tulee vääjäämättä osaksi yhteiskuntapolitiikkaa, ja päinvastoin.

1. **Tarvitaan alueellista tarkastelua kansallisella ja globaalilla tasolla.** Näin voidaan ennakoita ja ennaltaehkäistä mahdollisesti riskien kasautumista ja eriarvoistumiskehitystä ja ympäristöjalanjälkeämme muualla.
2. **Lainsäädäntötyössä toteutetaan vaikutusarvioinnit laadukkaasti ja poistetaan tuet ja kannusteet toimilta, jotka eivät ole sosiaalisesti hyväksyttäviä ja joilla kielteisiä ympäristövaikutuksia.** Erityisesti ilmastomuutoksen hillinnän ja päästöjen leikkauksen osalta on tutkittava tarkoin, tuottaako investoitu miljardi korkeamman ilmastohyödyn jos se käytetään liikenteen, energiantuotantomme ja -jakelumme modernisointiin (nopea vaikutus) vai maankäyttösektorin toimenpiteisiin (hidas ja usein epävarma vaikutus).
3. **On huolehdittava käyttöön otetun maaperän kasvukunnosta ja käytettävyydestä, niin että väestön tarpeet tulevat tyydytettyä jopa pienemmällä pinta-alalla ja ekosysteemien toimivuus voidaan turvata nykyistä paremmin. Tämä vapauttaa maa-aloja muuhun hyvinvointia tukevaan käyttöön.** Esimerkkejä yksittäisistä toimenpiteistä: investoinnit viljelymenetelmien kehittämiseen ja kestäväan vesitalouteen, vedenkäytön tehokkuuden parantaminen, toimivat seuranta- ja varoitusjärjestelmät, viljelymenetelmät ja satokasvilajiston monipuolistaminen, ilmastoviisas metsänhoito, metsäpalojen torjunta ja tuhojen seurantarjestelmät. Kaikki monimuotoisuutta ylläpitävät ja ilmastomuutosta hillitsevät toimet on käyttöön otettava viipymättä.
4. **Vaikutusmahdollisuuksien korostaminen on tärkeää ympäristömuutoshasteista huolimatta.** Toimijat tulee ottaa toimijat mukaan toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Viitteet

IPCC SRCCL 2019. Special Report on Climate Change and Land. <https://www.ipcc.ch/srccl/>

O'Neill et al. 2018. <https://goodlife.leeds.ac.uk/countries/#Finland>

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/235417/PB_Maapallolle-mahtuva-tulevaisuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Luonnonvarakeskus 2019.
[luonnonvaroista/metsa/metsanomistus/](https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/metsa/metsanomistus/)

Metsänomistus.

<https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/metsa/metsanomistus/>

Valtakunnan metsien inventointi VMI12, 2014-2018